

Биир дойдулаахтарбыт

ДЬОММОР-СЭРТЭБЭР МАХТААЛЫМ УЛАХАН

Ахсынны аам-даам тымнытыгар Сылан Бэрэтигэр кырачаан уол күн сирин сырдыгын ытаан эһизиньэхэйдээт көрсүбүтэ. Онтон ыла 60 сыл ааһа оҕуста. Төһө да олох атын сиргэ олохсуйдар, уол оҕо буолан окко түспүт оҕоһуутунан, эр киһи буолан иэскэ кирибит ирээтинэн дойдутун туһугар элбэҥи оҕордо, кэчээри ыччаттарданан киһилэр үөрүүлэрин үөрүү, дьоллорун дьол оҕостон күн бүгүн даҕаны үлэ үөһүгэр сылдыар. Киһи биһиги улууспутугар дойду үрдүнэн буола турар улахан уларыһы кэмигэр кэлбитэ. Саталлаах, миникини өтө көрөр баһылык салайытынан күн бүгүн чуралчылар баарбытын ыһыктыбакка, бары бас билэр сирдэни-уоттанан, суһулэни-астанан өбүгэлэрбит үгэстэринэн этэҥнэ олоробут.

Биһиги биир дойдулаахпыт, улууспут бастагы баһылыга И.С.СИВЦЕВ бу күнүргэ 60 сааһын бэлэтиир. Киһи тутта салайааччы буолан төрөөбүт, онуоха уһун сыллар, баай опыт наада. Онон Иван Степанович кытта кэпсэтиэх иннинэ киһи үлэбит быһытынан суолун хайдах саҕалаабытын билсэбин.

киллэрсэр, оҕуһун сизгэр этим. Үөрэхлэр үлгэи буолан 1957 сыллааха "Артекка" сынньанар чыстэммитим.

— Хайа баҕарар киһи холобур туттар киһилээх. Эһиэхэ онук дьоммор юмнэ-эхтэрий?

— Оҕо сылдан алыспыт дьомум — бары үлэһиттэр. "Дьокуускай" совхозка кыдаһаһыттар С.Чепалов, М.Детярёв, от охороччу Я.Чупров дьон туруу үлэһит дьоммор баалара. Киһилэр үлэһиттэн кыстык тутуруктанара. Бурулара, кэбиһит отторо ураты хөстүлөөх, чыг-чан буолара. Олорум устага холобур, субэ-ама буолар киһим — Михаил Ефимович Николаев. 1968 сыллааха армияттан кэлээт кытта совхозтар комсомол босхоломмут секретарынан талбыттар. Ончолорго киһи горжомол бастагы секретара буолан олорор этэ. Онтон тыйа хаһаайыстыбатын министринэн үлэһит олорон "Дьокуускай" совхозка директорунан анаабыта. Чуралчыга эмиз киһи анааһынан барбытым. 20 сыл киһи ыйытынан, кытаанах ирдэбиллэни үлэһит кэллим.

— Чуралчыга кэлэҥ иннинэ хайдах биир дойдулаахтаргы кытта билсэр эҥигий? Үлэҥ хайдах саҕаламмытай?

— Ол иннинэ Чуралчыны командировканан аҕа билэрим, булка тахсарым. Үлэһит аһанан 1992 сыл тохсунньу ый ортогугар тийибитим. Ол кэмгэ дойдуга система уларыыта. Сэмэй ыарахана дьон дьон туругар изэрэ-сарааҥ балаһыанньа баара. Сарсын туох буоларын ким да билбэт, хаһаайыстыба, бас билии, сир реформатын кэмэ этэ. Онон, бастаан, хайдах өскө, табыгастаахтык дьаһанабыт, тэрийэбит дьон сыл туруута. Сир, дьаһа тунатим — наһаа ыарахан болтуруос. Киһи барыта өлбүтэ сирдэниэн, пэйдэ тийһиниэн баҕарар. Кими да атаҕастаабаха үлэрэ сатаабыппыт. Оройун киһини олохтоохторугар сир төрөөбүт нэһиликтэригэр бэрдэриппит. Өбүтэ сир, нурманы тутуһуу, аймахтар ууот-таммытара. Дьон бу сөптөөх дьаһал буоларын өйдөөбүттэрэ, онон улахан айдан тахсыбаха айз-дэмнээхтик быһаарылыыта. Убаҕас оттуу 1992 сыл бастагы кварталыттан киллэр-билит. Киһи иҥимгэ тулар дьыллар тутта сыйлыытара. 1992—1993 сыллар ураты кураан дьыллар этилэр. Атын улуустарга баран оттоһуну тэрийибиппит, Амурскай уобаластан кытта от атылаһыппыт. Д.П.Лазарев субэтинэн, былаанынан быһыттары оҕорон,

хоруулары хастаран уу кэлэрин ситиһиппит. П.Т.Аржаков дьон кырдыгас субэтинэн быһыты ытан араахтатан, ол практика күн бүгүҥүсэҥгэ дьэри туттуларыттан үөрөбүн.

1994 сылтан кооперация саҕаламмыта. Чэ-янов идеяһын үлэ барыта. Эмиз өччолорго "Тизэргэ" тускул саҕаланан, билигин республиканскай статустанна. 1993 сылтан ычат фондатын тэрийибиппит. Культураны кытта миннэ, ыччаты кытта спорду холбоһун эмиз оччотосу олох ирдэбиллэни буолбута.

— Биһиги үлэһит дьоммуттан кимнээҥи ахтыаҥ этэй?

— Эт-үүт комбинатын директорунан барт таһаарылаахтык үлэһит олорор Е.Е.Борисов туга да суох "Техкоммунаэнерг" тэрийэһигэр салайааччынан буоларга көрдөспүлүн быһа тымнааһын махтанан ахтыам. Тыйа хаһаайыстыбатын управлениетын начальнигынан С.И.Яковлев субэтинэн бэрэҥи үлэһит. Чуралчы сельсоветын исполкомун председателэ А.А.Захаров, социальнай болтуруостарга солбуйааччы Т.Л.Тарасов, сэлэһинэ баһылыга А.Р.Саргыдаев, экономикага уонна үлэ солбуйааччы С.Р.Евграфов, тыйа хаһаайыстыбаларын ассоциацияларын председатели М.Н.Корякин, сир комитетын председатели М.Н.Павлов, үлэ управлениетын начальнига М.Н.Мокночевский, расчётнай-кассовый үлэһит управлениыда Д.И.Евграфов, үөрэх управлениетын начальнига М.А.Никофоров, доруобуйа харыстабылын управлениетын начальнига Г.Н.Алексеев, интернат-оскуола директора М.Д.Гуляев, культура эйгэтигэр Н.М.Заболоцкая, А.И.Амурская, П.В.Трубина, үлэ э-мэи үлэбэр улахан тирэх буолбуттара.

— Чуралчыга үлэһит киттэн тус бэйэбэр туох туһаны ылынныҥ?

— Күрэт таһыгар олорбут уонна наар нууччалары кытта алыспыт буоламмын оҕум-санаам нууччалык этэ. Чуралчыга үлэһит кэмэр дьон бэйэм саха буоларым өтөн, сахалык санаам үлүктүбүт. Мисэх ол билигин туһалыр.

— Чуралчы билигин олоһор-дьаһаар, үлэтигэр-хамнаһыгар тугу биһирингин, сирэбин?

— Үлэһит, бүтэн баран дьон олоһун сийинир — мекү быһыы. Субэтиһэх сөп. Чуралчыттан туох эрэ сана тахсар буоллаҕына, онтон үөрөбүн эрэ.

— Дьэ кэргэнигин билиһиннэр эрэ.

— Дьэ кэргэн кэргэнигиттан саҕаланар. Кэргэни Маргарита Дмитриевна — Магантан төрүттэх. Тулаҕа начальнай оскуолаҕа биһиргэ үөрэмиппит, интернакка биһиргэ олорбуппун. Уоллаах кыыс өбүлүрүм билигин ыаллар, иккис эрист идээктэр. Түөрт сиэннээхпин. Сааһым туары нэрэ үлэҕэ сырыттарбын да, дьэ кэргэмэр болдомтобун тохтолохтобум, өһүлүр тустарыгар күүһүм кыйарынан үлэһитим-хамсыбын.

— Туох дьарыктааххыны?

— Дьарык дьон улахан суох. Күсбэх бүддүн, мунҕаһы дьон-сэргэ элбэх, көхтөөх буолан собуллубун. Периодическай бэчээти, историческай кинигэлэри аабын. Көннөрү аһы астыбын.

— Инникитин туох былааннардааххыны? Биһиги дойдулаахтаргар баҕа санааҥ?

— Билигин олорор доруһаһым саастар табыгастаах, онон үлэһит-хамнаһын бу тэрийтэбинэн түмүктүлүк баҕарабын. Чуралчы дьонугар олоххо дьулуруу, кимизилээх үлэһит баҕарабын. Үлэҕэ, олоххо-дьаһаха сыһа баар буоллаҕына аан бастаан бэйэҕэ көрдүхө, туох барыта бэйэтэн тутулукаах. Ону мин элбэх киһи холобурттан көрбүм. Биһиги дойдулаахтарбар өһүлүлэрин иһин махталым улахан. Дьоллоох-соргулаах буолуҥ, этэҥнэ олоруҥ!

Оксана ЖИРКОВА кэпсэттэ.

Чуралчы кытапта "1. И.С.Сивцев. 2. Сивцевтар дьэ кэргэттэрэ.

БЭЙЭТИН САТАЛЛААХ САЛАЙААЧЧЫ БЫҢЫТЫНАН КӨРДӨРБҮТЭ

Иван Степанович биһиги улууска баһылыгынан үлэһиттэр сылларыгар дойду үрдүнэн төһө даҕаны булуурдаах, ыһыллы-тобуллуу, экономика айгыраабыт кэмэ буолбутун үрдүнэн улуус өлбөр сөптөөх хайыкка ыһыллан, дьон өйүн-санаатын, кыбын, дьобурун таба суолга туһааны түмүгэр чуралчыларга "Эһиниби-быһыаннабыт" дьон ытаһын-согоһун, сунгары, бэйэни түһэрини олох суох этэ. Ол онугар ыарахаттары хайдах тураттары тобула сатааһын, уларыһыларга сөл түбөһүннэрэн, чаһыйбаха иннибит дьон баран иһэһин дьон өйдөтүлүү, быһаарымы элбэх этэ. Бэйэ күүһүгэр арании, онон тирэбэрийи өйө-санаата күүһүрбүтэ. Бу улуус салайааччытын улахан ситиһинтэ, дьонун-сэргэтин туһугар убаҕабыт кэскиллээх, түмүктэрдээх үлэтин-хамнаһын өйдөөһүн туһутунан буолар. Дьонун хаһаайын үлэһит аһытын да кэһэ киһи олохтообут үтүө дьаһалара саҕана турар айылгылаахтар. Ол курдук, Иван Степанович оҕу уурбут, саҕалаабыт дьаһалара өсөө сайдан, кэчээт олоххо кириһинэр Чуралчы билигин республикаҕа олохтооһон бары салааларыгар инники күөҥгэ сылдыар туруктаах балаһыанньатын ыһыктыбаха иһэрэ кайдалаах.

М.Н.КОРЯКИН,

1993—1999 сс. улуус баһынай хаһаайыстыбаларын ассоциацияларын Сэбиэтин председателэ.

Иван Степанович кэлэһиттэн 1992 сыл сайын Чуралчыга ыһыллыахтаах Саха сирин IV-с спортивнай оонньууларын тэрийһинигэр оҕу күүскэ туруммуга. Оройун бары тэрийтэлэрин түбүт, үлэни үлэһиттэн оонньуулар булуурдарын эрэ иннинэ Саха сиригэр бастаһынан искусствоннай сүүрү суоллаах, 5 ыһыһына киһи олорор, киһи хараба, дуһата үөрэ көрөр өстүлүлээх бэртээхэй стадион бэлэм буолбута. Оонньуулар рдүк таһымга барбыттар. Спортсменнар, кэлбит налдыһтар,

олохтоохтор бары оҕу аһынан, махтал тылларын этэн тарбас-пыттар. Онтон эһилигитигэр тутатына Саха сиригэр аан бастаан уонна, арааһа, бүтөһик буоллаҕа буолуо, "Саха сирин тустуутун сулуустара" дьон көмүл тустууга үрдүк таһымнаах тустуу быраһыһыны ыһыллыт. Онон үс олимпиец, урукку сыллардаагы Союз, Россия чемпионнара, аатырбыт бөһөстөрбүт бары тустуубуттара. Бу курактэһи дьон биһирэбиллэн ылан ылыһа уонна уос номоҕо буолан билиһиннээтэ дьэри кэпсээтэҥэ сылдыар. Онон билбитим Иван Степанович улахан таһымнаах салайааччы буоларын. Республикаҕа өр сылларга үрдүкү саталлаах үлэһиттэри аһыт, билиһитэ-көрүтэ элбэх буолан, киникээ кыаллыба, кыйтарбат болтуруос дьон суоҕа.

Ол кэмнээҥи уларыһы спорт, ычат эйгэтин эмиз тусра хампаатаҕа. Тус-тупса хайыскалаахтык үлэһит олорбут отделлары — спорду уонна ыччаты холбосбуттара. Ити уларыһыны мин сөбүлэспэккэ үлэһиттэн уурайытым. Минин, наар спорт эйгэтигэр үлэһиттэ киһини, производствоннай-техническай комплекция управлениетын начальнигынан анаабыттар бастаан салла санаабытым. Ол гынан баран, Иван Степанович эһилиһин, субэтинэн салайааччыга боруобаланан, үлэһит көрүхкэ, бэйэни бэрэбэркэлэһинкэ дьон үлэ үөһүгэр түһүлүн кэбиһитим. Киһи биһиги улууска ыарахан кэмгэ үлэһиттэ. Төһө да сорох дьон өйдөбөтөллөр, оҕу таба суоллары тобулан, олоххо киллэрэн, билигин биһиги улуусту республика атын улуустарыгар көлөтөхкө бигэ туруктаахтык, миникээ эрэлээхтик олорорбутугар, үөрүлүк үбүлүбүтүн бэрдэһэн турар, Иван Степанович махтаннах эрэ кэриҥнээхтэ.

Е.В.ПУДОВ.

И.С.Сивцев биһиги улууспутугар үлэһиттэ Е.П.Жирков автордаах "СР национальнай оскуолатын саҕардан сайынарыл концепциятын" сылларыгар түбэһитэ. Чуралчы улуусун дьаһал-

тата 1992 сылтан үөрэх системэтин сайынарына, концепцияны олоххо киллэрингэ туһуламмыт тус сыаллаах программаны ыһыллыт. Иван Степанович быһааччы кыһытынан араас хайыскалаах оскуолалар баар буолбуттара. Ол курдук, спортивнай интернат-оскуола республиканскай статус ылан Дьокуускайдаагы педагогическай училище, үөрэх үлэһиттэрин идэлэрин үрдэтэр институт филиаллара аһыллыбыттар. Диринг орто агро-оскуола, Кытаанах оскуола художественнай-эстетическай хайыскалаах, Сылан экологическай хайыскалаах, Соловьев, Мугудай "Баҕа санаа" оскуолалара республикатаагы экспериментальнай площадка атын ылан үлэһиттэртэ. Бу кэмгэ улууска тобус оскуолаҕа бүтүлүккэлэр баар буолбуттара, саҕаны киллэрэргэ, бэйэни көрүлэргэ, ааҕар-суоттуур кыахтар үөскэ-биттэрэ. Бу дьаһаны республикаҕа бастаһынан буолбута.

Итиннэ олорбун, Чуралчы улуһа "Тыйа сирин улуустар үөрэх систематын араналаһын (дифференциация) педагогическай төрүттэр" дьон темаҕа экспериментальнай площадка буолбута. Бу хайыскаҕа атын оскуолалар эмиз үлэһиттэн барбыттар. Улуустаагы тус сыаллаах программа биһиги хайыскаһынан оро-лунуһа быһыһынан сайдарыгар туһайыллар. Бу хайыскаҕа сүрүн тирэһин "Эрээһи" программа буолар. Иван Степанович салалатынан улууспу сайдыыта хас биһирдиги мал, дьэ кэргэн, тизэһэн сайдыһарыттан тутулукаах дьон "Тизэргэ" программа оҕоһулан, Улуус Муһууларын сессиятыгар көрүлүн нэһилиһинэ күүгэ аранаттыгар үлэ саҕаламмыта.

Бүтүн хаһаат нонҕо Иван Степанович 60 сааһынан эбэрдэ-ликибит! Баҕарабыт туох баар үчүгэйи, кэрэни, билигин улуусту-тутар кэһэн норуот үөрэһиритин таба өйдөөн, өйөөн үрдүкү кэрдиһкэ таһаарымыгар махтаннабыт.

В.М.НЕУСТРОЕВ, В.Н.КОРКИН, В.П.ИВАНОВ, СР үгүлээх учууталлара.

Думаю, что чуралчинцам будет не
безинтересно узнать что о них и об их
крае думает человек со стороны, ев-
ропеец, например. Мысль написать в
местную газету у меня появилась еще
год назад. Уверена, что не зря. Тем
более, что когда-то, в далекой юнос-
ти, я мечтала стать журналистом. Но
начну все по-порядку...

Я уроженка Молдавии, приехала в Якутию 4 года назад с 4-летней дочкой в начале февраля, в 53-градусный мороз, к своему будущему мужу. Чего греха таить, первые впечатления были не ахти хорошие – Якутск показался мне мрачным, не очень большим и не очень красивым городом (я была очень уставшей и не забудьто – все происходило зимой). И Чурпанча не очень приглянулась, и новая семья, и дом... Я была в ужасе. Думала, что же я натворила, сама себя загнала в мышеловку, плюс ко всему мы с дочерью простыли по дороге. Тем более что в Молдове я не голодала, не бомжовала, у меня была любимая работа, приличный дом, замечательные друзья. Просто я хотела иметь полноценную семью...

Постепенно все стало на свои места. После душевного разговора с мужем мои мысли изменились и я потихоньку стала адаптироваться, привыкать ко всему, но это было не просто. Родилась я в простой, крестьянской, но честной и работающей семье, очень уважаемой в селе. Там же люди как на ладони, причем как и в Чуратне. Отец — молдаванин, он у меня удивительный, во всем одаренный человек. Хорошо разбирается в технике, электричестве, психологии, медицине. Настоящий мужчина и замечательный отец, любил и оберегал нас. Я — старший из пяти детей. Пятый ребенок — единственный сын. Папа назвал меня Лилией в честь одной солистки ВИА, которая выступала в Севастополе и ему пригласилась, в то время он служил в мореходке. Может поэтому я очень люблю музыку, люблю петь и танцевать.

После встречи со мной маму в Крыму, красавицу с хрустальной душой. Вскоре он уговорил ее стать его женой. Мама, когда переехала в Молдавию, была самой грамотной и модной женщиной на селе, самой пластичной и красивой. Через 1-2 года стала свободно говорить на молдавском, но сельчане полюбили ее, в основном, за ум и доброту, за терпение и трудолюбие. Мы, их дети, получились очень разные, но они нам привили свою честность, порядочность, доброту, трудолюбие, смелость и терпение. Я очень благодарна им за это и желаю, что найдутся так далеко, не могу часто их видеть и поддерживать в старости. Я наверное повторю судьбу матери, но только в более жестком варианте — уехала намного дальше, позже (в 40 лет, а не в 20), с ребенком и к новому мужу, почти незнакомому мне мужчине. У меня было предчувствие, что все будет хорошо.

Если честно, я не мечтала о Якутии, скорее были мечты об Италии, Испании, о Венгрии, Греции, Франции... Ничего в жизни не происходит случайно. За эти 4 года, что я живу здесь, произошло много событий, и хороших, и плохих (к счастью, хороших больше). Я полюбила свою новую Родину — Якутию и, конечно, Чурапчу с их красивой и неповторимой культурой, природой и фауной, местных людей, суровых и строгих на вид, но при более близком знакомстве — добрых, честных, доброжелательных, отзывчивых, любознательных.

трудлюбивых и очень терпеливых (особенно женщины). У меня появились друзья, я попала в большой, хороший коллектив. Конечно, работать там и тут — две большие разницы. Пишу искренно: я восхищаюсь выдержкой и высокой трудоспособностью местных врачей — медрестер, их терпением и высоким профессионализмом. Это относится ко всем: и к педиатрам, и к гинекологам, и к хирургам, и к терапевтам, и к службе "03", и к лаборантам. Это А.Е. Коркина — педиатр и невролог, теперь еще неонатолог и улусный педиатр, замечательный специалист и трудолюбивый, скромный человек, замечательная мать троих детей; П.Д. Сивцова — неонатолог и педиатр, бывшая умица, знаток своего дела, хоть и немногословная; М.И. Васильева — педиатр, бывший улусный специалист высокого класса и добрейшая, чистая душа; М.И. Попова — педиатр, замечательный как специалист и как человек; терапевт от бога Г.Э. Кузьмин — удивительный, одаренный, добрейший человек с замечательным чувством юмора; Н.Н. Кузьмина — высокопрофессиональный хирург; М.А. Попова — терапевт, анаesthesiologist, хороший человек и друг; И.И. Гулыга — фтизиатр, высокопрофессиональный врач и добрейший, умный, простой человек; его население любит и ценит; Л.М. Григорьева — лаборант, замечательная заведующая, которая ценит своих сотрудников, она как ангел-хранитель в отделении. Низкий им поклон! Кого не упомянуло, их обижаетесь! Просто с кем-то я сталкивалась чаще и знаю лучше. Но вы все заслуживаете любовь и уважение как со стороны населения, так и со стороны администрации.

Не могу не писать о М.Г.Зверстовой. Вот это женщина! Прекрасный человек и опытная, уверенная в себе замечательная акушерка, рядом с которой спокойно работать, хотя у меня в роддоме иногда, в сложных ситуациях, кажется, дрожат колени из-за того, что мало опыта работы именно с новорожденными. Она любит в шутку говорить, что у нее 500 детей! Да, именно столько детям она помогла появиться на свет. Дай нам бог в ее годы быть такими же молодыми душой, энергичными и интересными для окружающих.

И реаниматологи-анестезиологи у нас хорошие! Мне довольно часто приходилось работать с С.Х.Борисовым. Очень хороший специалист, человек молодой и красивый, переспективный. И ночью, и в выходные дни по первому зову спешит на помощь, и с ним легко

работается. Молодые доктора у нас тоже хорошие, интерны — молодым, здорово нам помогают. Хотя бывают некоторые шероховатости, но не ошибается тот, кто ничего не делает! Со временем они приобретут необходимый опыт в профессии, и в общении с людьми, вполне возможно, что будет лучше нас.

Мне довелось работать при бывшем главном враче Г.Н.Алексееве. Много хорошего сделал он для и старой, и новой больницы. При всей своей строгости, требовательности, жесткости он часто поступал очень мудро и справедливо. Быть руководителем в наше время, да еще и в бюджетной организации, думаю, очень тяжело, хлопотно и ответственно.

Кроме того, что чуралцами хорошо трудятся, они еще умеют отлично отдыхать. Никогда не ожидала, что северные народы могут быть такими музыкальными, одаренными в творческом смысле и так хорошо организовывать свой досуг. А Чуралче в этом плане вообще впереди всех. Особенно им удаются юбилеи, свадьбы, новогодние представления. Никогда не забуду юбилеев Гульки И.И. и Кусурс М.Ф., моей землячки. Я очень полюбила якутские народы, традиции, музыку.

Мне очень нравится коллектив 3-ой начальной школы. С ними общаться — одно удовольствие! Очень уважаю и ценю коллектив детского сада "Улыбка" во главе заведующей Е.С.Ивановой. Они замечательно проводят праздники для детей. Я на этих праздниках чувствую себя так, как будто нахожусь в театре. Они просто молодцы! Моя младшая дочь и сейчас, будучи уже школьницей, бегает туда и гости.

Я много читала и мне пришлось сталкиваться с сотрудницами детской и улусной библиотек. Там работают хорошие люди, энтузиасты своего дела. Единственное, чего бы хотелось, чтобы там чаще проводились литературные вечера и встречи разных поколений, или просто вечера поэзии. Ведь есть замечательные поэты якутские и русские. В Молдавии, в районе, где я работала проводились вечера со скромным угощением, музыкой на пианино и старыми пластинками. Столько радости это доставляло людям!

Я как и все хожу в магазины и по рынкам. И там работают хорошие, приветливые, доброжелательные люди: в "Заречье" — Настя, Варвара, Яна Ивановна, Света, Таня, Нелля, Клавдия, Лена. Простите, но фамилии не знаю. Нравится мне и коллектив управления образования, очень дружный, сплоченный. Вообще, приятно общаться с умными, доброжелательными людьми. В этом плане судьба была благосклонна ко мне и подарила много незабываемых встреч.

Плохое не хочется вспоминать, но и здесь, как впрочем и всюду есть и зависть, и злоба, и непонимание, и эгоизм, и предательство, и высокомерие, и душевная черствость, и равнодушие, и элементы шовинизма. Считаю, разрушение человека другой нации и культу-

ры. Я — нелюбопытный человек, но по странному истечению обстоятельств ко мне стекается очень много информации. Почему-то люди доверяют мне свои чаяния, проблемы служебные и семейные. Наверное, интуитивно чувствуют во мне искреннего, заинтересованного, сопереживающего слушателя. Из-за этого у меня немало неприятностей — иногда заступаясь за кого-то получаю "по шапке". Были у меня сложности, когда оформилась на работу (3 месяца ждала ответа из Москвы и, как оказалось, зря, потому что институт заканчивала в 1987 году, до развала СССР и не должна была подтверждать свой диплом), и огромные трудности и море слез из-за паспорта и российского гражданства (еще не кончились мои "хождения по мукам"). Не хочется вспомнить и про то, что на почте меня оскорбил один довольно известный предприниматель просто из-за того, что я христианка, европейка и никто за меня не заступился. Кажется, не поняли что случилось. Он, правда, оскорбил беззаконно и много других людей, приезжих и местных. Наш участковый милиционер предлагал мне писать на него заявление, но я отказалась. Считаю, что такие люди наказывают себя сами и очень жестоко. За пределами Якутии живут, учатся и работают довольно много якутов и надеюсь, что их никто не сможет унижить или обидеть...

Нравится это кому-то или нет, но я в данное время — чуратника. Здесь мой дом, моя семья, мои друзья и хорошие соседи. Значит, здесь моя Родина. И дальше как сложится, никому не дано знать. И я, как все вы, мои дорогие, хочу, чтобы наш с вами край процветал, чтобы мы все жили счастливо, имели работу и хорошую зарплату. Все вместе — мы сила! Думаю, что не из-за демократии все наши беды, а из-за ее отсутствия.

Мне лично надоело молчать и прятать свои чувства, мысли (рабство у нас в крови, так исторически сложилось). Мы все рождаемся свободными людьми и если не-настоящему *будем* чувствовать себя свободными в хорошем смысле, то не повторятся страшные страницы истории. Свобода заключается не в том, что делаешь все, что хочешь, а в том, что тебя никто не заставляет делать того, чего не хочешь.

Если кому-то было интересно прочитать мои заметки, а кто-то немножко призадумался, значит, я трудилась не зря. Скоро Новый Год — самый лучший праздник на свете, и мы в ожидании очередного чуда, надеемся, что исполнятся самые заветные желания и мечты. А ведь для счастья так мало надо: чтобы были здоровы близкие, родные люди, и чтобы нас понимали и ценили, и любили просто так. Желаю всем здоровья и счастья, успехов в труде и работе. Давайте просто радоваться жизни, каждому дню!

В самый сладкий наш миг,
В самый горький наш час
Все решаем не мы,
Все решают за нас!

Л.Н. ГЕРЦА-КУЙЧОГЛО

КЫЫС АММА КЫТЫЛЫГАР ҮЛЭ КҮӨСТҮҮ ОРГУЙАР

Соловьев орто оскуолата улуус биир саамай ырах сытар. Соловьев нэһилиэгин эргийэр киининэн буолар. Эгэлэрин курдук, оскуола-нэһилиэк сиркиллэт, инники кэскиллэ. Мыр-ла инники кэскиллэ, үүнэр сулуһ ыччата бу оскуолаттан куор-ган аныыһыан доло кизэн аартыгар үстэнэр.

1990 сýллартан сабалаан ооскуула үлэгэ-хамнаага сага
ардиинска тахсан, улууска дабаны, республикада дабаны
кизгеник биллибитэ. Бу үлэни -хамнаы оччолорого сага үлэлин
кэлбит ооскуола директора Д.С. Павлов, завууч А.К. Матвеев ии-
нээс-сабалаан ыйпыттары. Киинилэр эбии сага корпус тутул-
лары, орто ооскуола аһыллары ситиспиттэре. Учууталларга
наан киинтэн итиикилэр туорт квартиралаах дьиз тутуллубу-

Үерэтэр-интар коллектив биир санаабыа түмсэн үлэһэниин
түө түмүктэрдэх буолбута. 1993 сылга "Хас биирдии оҕо
оҕуруун, кыабын таба сайыннараҕа сөптөөх усул-уһуунайы
тэрийи" диэн теманан республика таһымнаах эксперименталь-
ный площадкага статусун ылдыта. Үөрэх күн устата икки кэрэҕи-
и ытыллара олохтоммута. Ол курдук, оболор сарсарда
түгэр улсай үөрэхтээһин программатынан, күнүстэн күнү-
гэриэстэринэн курулуустарга, спецкурстарга дьарыктаналла-
Үөрэнээччилэр уратыларын, кыахтарын учуоттуур сыалтан
Заочной консультацией ытыллар буолбуттара. Заоч-
ной консультацией семинардара оҕула базатыгар тэриллэн бу
түмүктэһэ тарбааммыта.

рын уус-уран онгохутараа уулууса, республикада бастыгын ан билдчилмийтараа. Айлшгатан таласнаах А.В. Собакина ныра айлматхаа куулуугар уулуугт ыргыттарын ансамбла уулуустанууаа куулуугар лауреаттарынан булулгала. ВИА эргилимбит, хас да бөлөгүнэн дьарактыг уулууг уонна икс куулууктараа уулуу оронну каре эгитигар уулуугтаа ситийимилээхтик үлэлээбиттараа. 1998 сыллаахха СР Уорэрин министерствотаа оскуола ыттар үлэтин үрдүктүк сыаналаан комплекстернай кылааһа анаабыта. Учууталлар сыраллаах үлэлэрэ биллиниини ылан, саха тылын учуутала Е.Е.Попова, математика учуутала Е.И. Федорова, физрук Н.И. Федоров, заауч М.А.Собакина, директор Д.С. Павлов "Россия уорэриринин туйгуна" затылан, алын кылаас учуутала Е.А. Федорова, нуучча тылын учуутала М.П. Павлова, черчение уонна үлэ уорусун учуутала П.П.Соловьев "Саха Республикатын уорэрин туйгуна" затарынан бэлэтээмийтара. 1998 сыллаахха экспериментальнай ула саага кардыксыа тахсан 2002 сылга ситийимилээхтик түмүктээмитэ. Москва куоракка буолгала маастар оскулаабыт дипломонт ааһын албыта.

2000-агын Агма бус сүүлчээр сүтэр таатагтан Чым-
наага, Чычмак, Чурагчтан Соловьев, Агма, Амматан Сэр-
з Бас, Сүлбачы, Соморун орто огуулаара куустэрин хол-
лоон, бигр ситиминэн үлэни сагалзабытара. Бу үлэни пед-
агогическай наука кандидата, ДыТМ проректора А.А. Кынома,
Агма" холбох Сэбиэтин председател Д.С. Павлов салай-
ллар.

Бу үлд чэрчигтнэн Соловьев оюулата ааһан эрэр 2004 онд эсрэг оюулааһарын сонгоһун чилиэнигэр кандидаты-

нан бусда. Осуока осуола материалнай-техимский база-
та, кэмелтэ хаһаайыстыбата, сирэ-уота-эллэгттиир. Осуола
директора Н.И. Федоров бу хайысханан эрчиммэх үлэни ыч-
тар. Ол курдук, кэмелтэ хаһаайыстыба 1,5 гектарга хортүөл-
лүү үүнэрээр сирдэх, 10 гектарга бүрдүк ылар бааһынаах.
Быйыл хортүөлүктөн 5 тонна үүнүүнү ыла.

Окуучулары өзгөртүп отуруп, сылан-сыл үзөңгөз кийрилээр, элбеген ийер. Орто көрдөрүү 60 бырыһуунга тангаста. Улууштагы олимпиадаларга, научнай-практической конференцияларга оңолор ситиһилинээхтик кытталлар. Байэни салайыны үлөзү сана кэрдиксиз тахсан, сана сүүрүөтүнө киллэриллэллэр. Ол курдук, окусула президенини 11 кылаас үөрэнкөнчтө Дима Кривошапкин үлөтүр. Барыта 7 министрлик. Кинилэр сүүрү сыалларынан үөрэнкөнчтө илгэс кэмин туһалаахтык атаарарын тарийин булбур. Ол курдук, кинилэр сапатталарынан оңолор араас тематическай биржэлэрдэ, диспуттарга ыыталар, олохтоох балыһа туугуттар үлөзү физзал сымынтантар куус-көмө буоллулар. Кырджаастарга анаан тимушевская хамсаанын сөргүтүлүр. Ити ытыллар үлэни сырдатарга "Айма кытыла" пресс-киин тэриллэн үлөтүн сабулаата, "Чөл-пиздэй кэкил" дигэн истизнэ хаһыатын бастакы нүмэрин татаарда.

Дың, ити курдук баар кыялы таба туланан Соловьев орто
бскуланын коллективна уталин-хамсым олдорор.

Мария ПАВЛОВА.

Автор суругар этилээр санаа
редакция поэзиятыгар малды сөп түбээр
буолбатах. Сурукка ыйылар чакчылар
кырдыктаахтарыгар эппизинэни
автор тус бэйэтэ сүгөр.